

Jaroslav Kyša: Poradie vln

Synagóga – Centrum súčasného umenia
Halenárska 2
Trnava

kurátor: Michal Stolárik
zvuk: Tomáš Prištiak
kamera a editing: Denis Kozerawski
technická spolupráca: Dušan Dobiaš
grafický design: Aurélia Garová

9. 7. – 6. 9. 2020

www.gjk.sk

Galéria
Jána Koniarka
v Trnave

u. fond
na podporu
umenia

TRNAVSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Na prvé zmienky o víruse reagoval málokto. Vyčiňanie v geograficky vzdialených krajinách umocňovalo pocit prirodzeného odstupe a akejsi fiktívnej reality. Prví nakazení a počiatkové úmrtia pôsobili ako z dávnej minulosti, pričom sa odohrávali v skutočnej prítomnosti. Tu a teraz, či tam a vtedy? Čas plynul a náhaza prenikla na Starý kontinent. Relatívna blízkosť ochromených krajín začala stupňovať vypäté prežívanie každodennosti. O situácii vzdialenej tisícky kilometrov sme zrazu začali hovoriť v prítomnom čase. Predikčné grafy z iných krajín naznačili náš osud a pravdepodobný vývoj bezprostrednej budúcnosti. Nasledovalo nekonečné čakanie na uvoľnenie zákazov, neisté plánovanie budúcich aktivít, popretkávané intenzívnou nostalgiou za svetlými včerajškami. Ukotvenie v súčasnom časovom zmätku umocnil nápor live streamov, virtuálnych prehliadok uzavretých expozícií a neutíchajúca snaha zostať za každú cenu na tepe doby. Pandémia nás uväznila v zvláštnom časovom vákuu, v ktorom je zrazu rozdiel medzi minulosťou, budúcnosťou a prítomnosťou zanedbateľný. Existuje prítomnosť? Nie je minulosť len výplodom našej fantázie? Sme si istí, že zažijeme budúcnosť, aj napriek tomu, že žijeme len v prítomnosti?

Koncepcia času hrá v dielach slovenského multimediálneho umelca Jaroslava Kyša dôležitú úlohu. Postkonceptuálna tvorba s charakteristickým minimalistickým formálnym vstupom počíta s aktívnym vnímaním prítomnosti, zatiaľ čo v prospech všeobecnej predstavy o budúcnosti čerpá z minulých skúseností. Či už to boli levitujúce objekty zamrznuté v časovom a priestorovom limbu alebo tekutiny popierajúce gravitačné zákony, Kyšova tvorba ohýba časovú líniu takým spôsobom, ktorý nás vyvedie z miery. Postmatrxové skraty v realite. Symbolický význam času a historického odstupe s obľubou využíva pri práci s nájdeným (resp. odcudzeným) materiálom (od banálnych predmetov až po historické tabule, stalaktity či pozostatky pamätníkov), ktorý deštruuje, transformuje a vkladá do nových kontextov. Výrazný prvok tvoria performatívne gestá, pomocou ktorých rozvíja daný časový element. Prechádza od aktívnych osobných intervencií (v tradícii akčného umenia) do bežných situácií (živé barikády tvorené krmiacami sa holubmi, prekryvanie slnka jednoeurovou mincou), až po odosobnenú samostatnosť kinetických objektov a inštalácii (robotický vysávač s čiernym zrkadlom, nultý poludník otáčajúci sa proti smeru pohybu Zeme).

Výstavný projekt Poradie vln v trnavskej Synagóge – Centrum súčasného umenia vychádza z autorových nadobudnutých skúseností a pokračuje v rozvíjaní jeho umeleckých stratégií. Realizácii multimediálnej inštalácii predchádzali úvahy o priestore synagógy, jej historického zaťaženia, či charakteristických architektonických detailov. Možnosť reagovať na históriu a pamäť sakrálnej stavby sa prirodzene ponúkala, avšak do veľkej miery bola naplnená site-specific realizáciami v období rokov 1995 – 2000 pod kurátorským vedením Jany Geržovej. Počiatkové úvahy Kyša napokon pretransformoval do univerzálnejšieho projektu, ktorý stále počíta s historickým podfarbením situácie, dokáže

však fungovať aj mimo pomyselnú auru pôvodnej židovskej synagógy. Pri tejto príležitosti sa rozhodol vyjsť zo svojej komfortnej zóny a experimentovať s formou, médiami či architektúrou výstavy, ktorá tvarom použitým materiálom funkčne kontrastuje s historizujúcimi prvkami stavby a zároveň decentralizuje priestor a mení zaužívané pohľady na výstavy v Synagóge.

Monumentálna trojkanálová videoinštalácia útočí na vnímanie participujúcich. Prekrúca povahu reality a percepciu zobrazeného. Videoprojekcie doposiaľ Kyša využíval ako nenahraditeľné médium k dokumentácii vlastných performancií, prípadne nimi dopĺňal kontexty výstavných projektov. Drobné videoolopy a jednoduché projekcie tvorili neodmysliteľnú a dôležitú súčasť autorových projektov, no nikdy nemali dominantný priestor. Video tentokrát vkladá do prvého plánu a pristupuje k nemu ako k nosnému dielu výstavy. Spolupráca s Denisom Kozerawskim a Tomášom Prištiakom sa odzrkadlila na produkčnej a technologickej predpríprave, výnimočným lokáciám a výslednom vizuálnom naratíve, ktorými posunul svoju tvorbu do sféry experimentálneho filmu.

Prvotný zážitok z výstavy Poradie vln má blízko k fenoménu Déjà vu – populárnemu psychologickému javu opisujúcemu zvláštne fascinujúci stav, počas ktorého znena-zdajky prežívame intenzívny pocit z dôverne známej situácie. Veda sa síce ešte nepriblížila k rozlúsknutiu lapsusu našich mozgov, je avšak dokázané, že moment už videného zažívajú hlavne mladí ľudia, pričom táto „superschopnosť“ sa výrazne znižuje po 25. roku života. Skôr, ako by sme sa mali uchýľovať k rôznym paranormálnym kontextom vízií a pre-dzvestí, je oveľa zaujímavejšie precítiť túto anomáliu a vnímať ju ako potrebné uvedomenie si vlastnej prítomnosti – tu a teraz.

Videoprojekcia Jaroslava Kyša pracuje s tématickou redefinovaním a vnímaním času a spochybňovaním všeobecne daných istôt. Mätúce znásobenie filmu nabáda k vzájomnej komparácii, hľadaniu rozdielov či skrytých odkazov. Pocity neistoty spôsobuje vedomosť o autorovej ostatnej tvorbe, ktorá sa neraz zahrávala s pozornosťou publika. Hoci sa môže zdať, že niečo nie je v poriadku, typické expandovanie videnej reality sa v tomto prípade nekoná. Projekcie zobrazujú identický film – to, čo priamo, či periférne vidíme na prvom paneli sa po krátkej chvíli zopakuje na druhej a následne tretej projekčnej ploche. Cieleny časový posun začiatkov projekcií, ich následné spomaľovanie k dokonalej synchronizácii obrazu predstavuje prvú úroveň autorovej manipulácie s vnímaním času. Jednoduchý formálny posun spája v jednej chvíli minulosť s budúcnosťou a s významných precitnutím v prítomnosti.

Experimentálny film zobrazuje autora v súkromných minimalistických performanciách, počas ktorých narúša ustálenú predstavu o povahe a vlastnostiach časového naratívu. Využíva k tomu rozličný nájdený materiál a objekty symbolizujúce historický nános času. Deformuje ich, manipuluje a posúva do nových kontextov. Sledujeme akési božské zosobnenie autora/tvorcu, ktorý rozhoduje a polemizuje

o osude a historicko pozadí vybraných predmetov. V ruke drží 400 miliónov rokov starú skamenelinu trilobita, ktorú brúsi až do úplného zaniknutia. V priebehu krátkej chvíle zničí tento kedysi živý organizmus a symbol dávnej histórie. V ďalšom obraze uvažuje o minulosti a zároveň budúcej existencii pástného klinu. Zlikviduje ho, alebo mu daruje život? Ako dlho rástol vápenatý stalaktit spod mosta, kým ho Kyša neodtrhol, aby poukázal na nestálosť koncepcie času?

Autorské gesto zároveň upozorňuje na rozdiel medzi deštrukciou využívanou v kontexte umeleckej prevádzky a barbarským besnením, ktorého svedkami sme boli v ostatných rokoch. Stačí si spomenúť na vyčiňanie Islamitov, ktorí v roku 2015 zlikvidovali asyrské sochy a historické vykopávky v meste Nimrúd, či nepochopiteľné kroky obchodného reťazca Lidl, ktorý v roku 2011 vlastnou nezodpovednosťou zničil v bratislavskom Ružinove súsošie Jozefa Jankoviča zo šesťdesiatych rokov. Neslávne známe je aj systematické ničenie židovského kultúrneho dedičstva počas komunistického režimu. Stratégia deštrukcie má v tvorbe Jaroslava Kyša zjavne poetickjší charakter a symbolický význam. Skôr, ako o fyzické ničenie predmetov, sa zaujíma o krátkodobú či finálnu zmenu stavu, formou ktorej komunikuje krátke príbehy v jednotlivých video dejstvách.

Michal Stolárik

Jaroslav Kyša (*1981, Žilina) žije a tvorí v Bratislave. Študoval v Ateliéri slobodnej kreativity 3D na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach a v Ateliéri priestorovej komunikácie + na bratislavskej Vysoké škole výtvarných umení, kde v súčasnosti pôsobí ako asistent Antona Čierneho. Absolvoval rezidencie v New Yorku (Brooklyn Langer Residency), Lipsku (Halle 14) či Slovinsku (CELEIA). V roku 2011 sa stal laureátom Szpilman Award, v roku 2017 vyhral hlavnú cenu Nadácie NOVUM a dvakrát bol finalistom Ceny Oskára Čepana (2004, 2014). Jeho diela sú v zbierkach Východoslovenskej galérie v Košiciach a v Považskej galérii v Žiline. Autor je zastupovaný Zahorian & Van Espen Gallery.

Jaroslav Kyša: Order of Waves

Synagogue – Center of Contemporary Art
Halenárska 2
Trnava

curator: Michal Stolárik
sound design: Tomáš Prištiak
director of photography & editing:
Denis Kozerawski
technical support: Dušan Dobiaš
graphic design: Aurélie Garová

9. 7. – 6. 9. 2020

www.gjk.sk

Jan Koniarek
Gallery
in Trnava

u. fond
na podporu
umenia

TRNAVSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

There were hardly any responses to the first mentions of the virus. Violence in geographically distant lands intensified the feeling of natural detachment and a kind of fictional reality. The first infected people and initial deaths seemed like a thing of the past taking place in reality. Here and now or there and then? Time passed and the plague spread to the Old Continent. The relative proximity of paralysed countries began to reflect the tension of everyday life. We suddenly began talking about the situation thousands of kilometres away in the present tense. Prediction graphs from other countries indicated our fate and a probable development in the immediate future. This was followed by endless expectations of the gradual lifting of bans, uncertain planning of future activities, interspersed with intense nostalgia for bright yesterdays. Our total immersion in the current time confusion has sparked the flood of live streams, virtual tours of closed exhibitions and a relentless effort to stay on the pulse of time at any cost. The pandemic has trapped us in a special time vacuum in which the difference between the past, the future and the present is suddenly negligible. Is there the present? Isn't the past just a figment of our imagination? Are we sure that we experience the future, even though we only live in the present?

The concept of time plays an important role in the works of Slovak multimedia artist Jaroslav Kyša. His post-conceptual work with a characteristic minimalist formal input takes into account an active perception of the present, while drawing on past experience in favour of a general idea of the future. Whether it was levitating objects frozen in temporal and spatial limbo or fluids denying the laws of gravity, Kyša's works bend the timeline in a bewildering way: post-Matrix condensations in reality. He prefers using the symbolic meaning of time and historical distance when working with found (or stolen) materials (from banal objects to historical plaques, stalactites or fragments of monuments), which he destroys, transforms and integrates into new contexts. Performance gestures are an essential feature allowing him to develop a specific time element. They range from active personal interventions (in the tradition of action art) to common situations (live barricades formed by pigeons feeding themselves, overlapping the sun with a one-euro coin), to the depersonalised independence of kinetic objects and installations (robotic vacuum cleaner with a black mirror, zero meridian rotating against the movement of the earth).

The exhibition project Order of Waves in the Trnava Synagogue – Centre for Contemporary Art is based on the artist's direct experience and continues to develop his artistic strategies. The completion of the multimedia installation was preceded by his reflections on the space of the synagogue, its historical background and characteristic architectural details. Naturally, it offered the opportunity to respond to the history and memory of this place of worship, largely filled with site-specific works selected in the period of 1995 – 2000 by curator Jana Geržová. Kyša transformed these initial considerations into a more universal project, which is still based on the historical touch with the location, but can

also work outside the imaginary aura of the original Jewish synagogue. On this occasion, he decided to leave his comfort zone and experiment with the form, media or architecture of the exhibition, which functionally contrasts in shapes and materials with the historic elements of the building, decentralises the space and changes the usual views of exhibitions in the Synagogue.

The monumental three-channel video installation affects the participants' perception. It distorts the nature of reality and the perception of the depicted. So far, Kyša has used video projections as an irreplaceable medium to document his own performances or to supplement the contexts of exhibition projects. Small video loops and simple projections formed an important integral part of the artist's projects, but have never occupied a dominant space. This time, he superlatively integrates the video, treating it as the main part of the exhibition. The collaboration with Denis Kozerawski and Tomáš Prištiak was reflected in the production and technological preparation, exceptional locations and the resulting visual narrative, which shifted his work to the field of experimental film.

The initial impression of Order of Waves exhibition recalls Déjà vu – a common psychological phenomenon associated with a particularly fascinating state, the feeling that one has lived through the present situation before. Although research has not resolved this anomaly of memory, it has proved that Déjà vu is mostly experienced by young people and decreases significantly after the age of 25. Before resorting to various paranormal contexts of visions and symptoms, it is much more interesting to feel this anomaly and perceive it as a necessary awareness of one's own presence – here and now.

Jaroslav Kyša's video projection explores the theme of redefinition and perception of time and questions common certainties. The confusing multiplication of the film encourages mutual comparison, the search for differences or hidden messages. The knowledge of the artist's other work, which often toyed with the viewers' attention, arouses the feeling of insecurity. Although it may seem that something is wrong, the typical expansion of perceived reality does not take place in this case. The projections show an identical film – what we see directly or peripherally on the first panel repeats after a brief moment on the second and then on the third projection screen. The targeted time shift of the beginnings of projections, their subsequent slowing down to achieve a perfect image synchronisation represents the first level of the artist's manipulation with the perception of time. At one point, a simple formal shift connects the past with the future and with a sudden awakening in the present.

The experimental film depicts the artist in private minimalist performances shattering a deeply held belief about the nature and properties of the time narrative. Kyša uses various found materials and objects symbolising historical layers of time. He distorts, manipulates and transfers them to new contexts. We see a divine personification of the author/creator who makes decisions and disputes the fate and

historical background of selected objects. He holds a 400-million-year-old trilobite fossil in his hand and grinds it to cause its complete extinction. In a short time, he destroys this once-living organism and the symbol of ancient history. In the next image, he considers the past and the future existence of the first wedge. Will he destroy it or spare its life? How long did the calcium stalactite from under the bridge grow until Kyša tore it off to point out the instability of the concept of time?

At the same time, the author's gesture draws attention to the difference between destruction in the context of artistic operation and the barbaric rage that we have witnessed in recent years. Just remember attacks of the Islamists who destroyed Assyrian sculptures and excavations in the town of Nimrud in 2015, or the irresponsible action of the Lidl supermarket chain, which destroyed the 1960s sculpture of Jozef Jankovič in Ružinov in Bratislava in 2011. The systematic destruction of the Jewish cultural heritage during the communist regime is infamously known. Apparently, the strategy of destruction in Jaroslav Kyša's work has a more poetic character and symbolic meaning. Rather than the physical destruction of objects, he is more interested in a short-term or final change of state, using this form to communicate short video stories.

Michal Stolárik

Jaroslav Kyša (*1981, Žilina) lives and works in Bratislava. He studied in the Studio of Free Creativity 3D at the Faculty of Arts of the Technical University in Košice and in the Studio of Spatial Communication + at the Bratislava Academy of Fine Arts, where he currently works as assistant to Anton Čierny. He did residencies in New York (Brooklyn Langer Residency), Leipzig (Halle 14) and Slovenia (CELEIA). In 2011 he became the laureate of the Szpilman Award, in 2017 he won the main prize of the NOVUM Foundation and was twice the finalist of the Oskár Čepan Prize (2004, 2014). His works are included in the collections of the Eastern Slovakia Gallery in Košice and in Považská Gallery of Arts in Žilina. Author is represented by Zahorian & Van Espen Gallery.